

Satslogik

Syntax och översättning

intro

Logik är det systematiska studiet av giltiga slutledningar: slutledningar (argument) där sanningen hos slutsatsen garanteras av sanningen hos premisserna.

I första halvan av denna kurs introducerades denna **informella** definition av giltighet, tillsammans med informella metoder för att avgöra giltighet.

Vi såg att ogiltighet kan påvisas informellt, genom att ange **motexempel** i naturligt språk. Men vi hade ingen systematisk metod för att avgöra giltighet.

I denna del av kursen kommer vi att studera hur giltigheten hos argument kan avgöras på ett systematiskt sätt.

intro

Ni kommer att få lära er precisa logiska språk som reducerar flertydigheter och tydliggör den **logiska formen** hos satser och argument.

I dessa språk kan man ge helt exakta definitioner av **sanningsvillkor** för satser (i språken).

Dessa egenskaper hos logiska språk möjliggör exakta definitioner av **giltighet** hos slutledningar i språken. Exaktheten hos definitionerna av giltighet möjliggör i sin tur **systematiska** metoder för att avgöra giltighet.

Vi kan utnyttja dessa egenskaper hos logiska språk för att avgöra giltighet hos argument i “naturliga” språk, genom att **översätta** satser och argument på svenska till ett logiskt språk.

intro

Vi kommer att diskutera två stycken logiska språk: det **satslogiska** språket, och det **predikatlogiska** språket.

Med det satslogiska språket studeras slutledningar vars (o)giltighet beror enbart på förekomsten av de **logiska konstanter** som kallas **konnektiv**:

Konnektiv (prototypiska).

- *icke/inte*
- *och, eller, om ... så, om och endast om*

Med det predikatlogiska språket studeras slutledningar vars (o)giltighet även beror på andra logiska konstanter, så kallade **kvantifikatorer** (t.ex. “alla”, “några”, “inga”).

satser

Konnektiv används för att sammanfoga påståendesatser: satser som uttrycker **sanna eller falska påståenden**.

Betrakta följande två satser:

- Hana är filosof.
- Dag är läkare.

Vi kan bilda nya satser från dessa genom att använda logiska konnektiv:

- Hana är filosof **och** Dag är läkare.
- Hana är filosof **eller** Dag är läkare.
- Dag är **inte** läkare.
- **Om** Hana är filosof **så** är Dag läkare.
- **Om** Hana är filosof **och** Dag är läkare **så** är Hana filosof.

det satslogiska språket

I satslogiska språk används speciella tecken som (i viss mån) motsvarar svenska konnektiv: $\neg$, $\wedge$, $\vee$, $\rightarrow$, $\leftrightarrow$ ¹

Liksom i svenskan används konnektiven för att sammanfoga (**enkla** eller **komplexa**) satser.

Enkla satser innehåller inga konnektiv. Dessa uttrycks i det satslogiska språket som **satsbokstäver** (P , Q , R ...):

- (1) Det regnar.
Översättning: P .

Komplexa satser innehåller ett eller flera konnektiv.

---

¹Till skillnad från konnektiven i vanlig svenska, är konnektiven i satslogiken helt entydiga, och skiftar aldrig betydelse i kontext. Detta gör att satslogikens konnektiv inte kan ses som fullständiga motsvarigheter till de svenska konnektiven: de tar (som mest) fasta på den del av betydelsen hos de svenska konnektiven som har bäring på satslogisk giltighet.

negation

Symbol: $\neg$

Placering: Före en sats: $\neg P$.

Utläses: "Icke- P ", "Det är inte fallet att P ..."

Betydelse: $\neg P$ uttrycker **att P är falsk**.

(2) Det regnar inte.

Översättning: $\neg P$, där P : *det regnar*.

(3) Ingen gillar regn.

Översättning: $\neg Q$, där Q : *någon gillar regn*.

konjunktion

Symbol: $\wedge$

Placering: mellan två satser: $P \wedge Q$.

Utläses: “ P och Q ”.

Betydelse: $P \wedge Q$ uttrycker att **både** P **och** Q är sanna.

- (4) Det regnar **och** solen skiner.
Översättning: $P \wedge Q$.
- (5) Det regnar **men** solen skiner.
Översättning: $P \wedge Q$.

notera

I översättning till satslogiskt språk måste ofta lätta omskrivningar göras:

(6) Hana föreläser och är glad.

Omskrivning: Hana föreläser och Hana är glad.

Översättning: $P \wedge Q$.

Här står alltså Q för “Hana är glad”, *inte* för “är glad”.

Satslogiska konnektiv sammanfogar ju *satser*, dvs. saker som kan vara sanna eller falska. “är glad” är ett predikat, och predikat kan inte vara sanna eller falska (fristående).

disjunktion

Symbol: $\vee$

Placering: mellan två satser: $P \vee Q$.

Utläses: “ P eller Q ”.

Betydelse: $P \vee Q$ uttrycker att **minst en** av P och Q är sann.

(7) Hana föreläser eller är glad.

Översättning: $P \vee Q$.

implikation

Symbol: $\rightarrow$

Placering: mellan två satser: $A \rightarrow B$

Utläses: “om P så Q ” eller “ P implicerar Q ”

Betydelse: $P \rightarrow Q$ uttrycker att om P är sann, så är också Q sann: sanningen hos P utgör ett tillräckligt villkor för att Q ska vara sann.

- (8) Om klockan är fem så går mitt armbandsur fel.
Översättning: $P \rightarrow Q$.
- (9) Mitt armbandsur går fel om klockan är fem.
Översättning: $P \rightarrow Q$.

ekvivalens

Symbol: $\leftrightarrow$

Placering: mellan två satser: $P \leftrightarrow Q$

Utläses: “ P om och endast om Q ”

Betydelse: $A \leftrightarrow B$ uttrycker att P är sann om och endast om Q är sann. Detta kan förstås som att sanningen hos P utgör både ett **nödvändigt och tillräckligt** villkor för att Q ska vara sann, eller som att P och Q har precis samma sanningsvärden.

- (10) Jag kommer till mötet om du gör det, men inte annars.
Översättning: $P \leftrightarrow Q$.

sammanfattning

	symbol	placering	utläses
negation	$\neg$	$\neg P$	det är inte fallet att P , icke- P
konjunktion	$\wedge$	$P \wedge Q$	P och Q
disjunktion	$\vee$	$P \vee Q$	P eller Q
implikation	$\rightarrow$	$P \rightarrow Q$	om P så Q
ekvivalens	$\leftrightarrow$	$P \leftrightarrow Q$	P om och endast om Q

kombinationer av konnektiv

Satser (på svenska och i predikatlogiken) kan innehålla flera förekomster av konnektiv.

Från satserna *Hana är pigg* (P) och *Hana är trött* (Q) kan vi bilda följande med disjunktion:

- (11) Hana är pigg eller trött.
Översättning: $P \vee Q$.

Resultatet kan i sin tur kombineras med satsen *Hana föreläser* (R) med konjunktion:

- (12) Hana är pigg eller trött, och föreläser.
Översättning: $(P \vee Q) \wedge R$

Man sätter alltid **parenteser** kring $\wedge$, $\vee$, $\rightarrow$, $\leftrightarrow$ -satser innan de kombineras.

parenteser

Parenteserna krävs för att undvika flertydighet.

$$(13) \quad P \vee Q \rightarrow R$$

Detta verkar flertydigt: ska det förstås som $(P \vee Q) \rightarrow R$, eller som $P \vee (Q \rightarrow R)$? Läsningarna har olika sanningsvillkor.

Säg att P : *det är vinter*, Q : *det är sommar*, R : *medeltemperaturen är hög*.

Då är $(P \vee Q) \rightarrow R$ falsk: det är sant att det är vinter eller sommar ($P \vee Q$), men falskt att medeltemperaturen är hög (R).

Däremot är $P \vee (Q \rightarrow R)$ sann: det är sant att det är vinter (P), och sant att om det är sommar, så är medeltemperaturen hög ($Q \rightarrow R$).

parenteser

Regeln att alltid sätta parenteser kring $\wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow$ -satsen gör att varje komplex sats får en bestämd betydelse: alla satslogiska satser är entydiga.

Satsens yttersta (senast tillagda) konnektiv avgör slutgiltigt om satsen är en negation, en konjunktion, en disjunktion, en implikation eller en ekvivalens. Detta är satsens **huvudkonnektiv**.

$$(14) \quad (P \vee Q) \wedge R$$

$$(15) \quad P \vee (Q \wedge R)$$

parenteskonventioner

För att undvika att behöva använda stora mängder parenteser används **parenteskonventioner**. Exempelvis:

- Om en konjunktion ingår som en del i en annan konjunktion, så behöver parenteserna runt konjunktionen inte skrivas ut:

$$(16) \quad (P \wedge Q) \wedge R \text{ kan skrivas } P \wedge Q \wedge R$$

- Om vänster- eller högerledet i en implikation är en disjunktion eller konjunktion, så behöver parenteser runt disjunktionen (konjunktionen) inte skrivas ut:

$$(17) \quad (P \vee Q) \rightarrow R \text{ kan skrivas } P \vee Q \rightarrow R$$

Däremot tillåts man **inte** ta bort parenteser från $P \vee (Q \rightarrow R)$. Därmed bevarar konventionerna entydighet: $P \vee Q \rightarrow R$ måste förstås som $(P \vee Q) \rightarrow R$.

översättning

(18) Om Hana inte är på jobbet så är hon hemma eller på gymmet.

För att översätta till satslogik, börja med att identifiera **konnektiv** och **atomära satser**.

- Konnektiv: ”Om ... så ...”, ”inte”, ”eller”
- Atomära satser: *Hana är på jobbet*, *Hana är hemma*, *Hana är på gymmet*

Översätt konnektiven och de atomära satserna, dvs. ange ett lexikon:

- Konnektiv: $\rightarrow$, $\neg$, $\vee$
- Lexikon: P : *Hana är på jobbet*, Q : *Hana är hemma*, R : *Hana är på gymmet*.

översättning

- (19) Om Hana inte är på jobbet så är hon hemma eller på gymmet.

Avgör sedan hur satserna och konnektiven är sammanfogade. Tag hjälp av era intuitioner om satsens betydelse (sanningsvillkor): vilken av följande fångar betydelsen hos ??, med angivet lexikon?

- Lexikon: P : Hana är på jobbet, Q : Hana är hemma, R : Hana är på gymmet.

- (20) $(\neg P \rightarrow Q) \vee R$
Ung.: Om Hana inte är på jobbet så är hon hemma, eller så är hon på gymmet
- (21) $\neg P \rightarrow (Q \vee R)$
Ung.: Om Hana inte är på jobbet, så är hon hemma eller så är hon på gymmet